

¹ Дуб В. В. Набуття правової охорони на зовнішній вигляд страви як на об'єкт інтелектуальної власності / В. В. Дуб, Д. В. Горелков, К. М. Нікуліна // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2011 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/339/43.1.pdf?sequence...

² Патенти, отримані викладачами факультету біотехнології та екологічного контролю за останні десять років : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.btec.com.ua/naukova-diyalnist/patenty/patenty>

³ Правила Комісії Європейського Співтовариства № 556/89 від 30 листопада 1988 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lawyer.org.ua/?w=p&i=14&d=485>

⁴ Резолюція Міжнародної асоціації з охорони промислової власності від 1 грудня 2011 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : tyzhden.ua/Politics/36672

⁵ Цивільний кодекс України : кодекс від 16 січня 2003 р. № 435-IV (Редакція станом на 01.01.2016) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/435-15

⁶ Правила роботи закладів (підприємств) громадського харчування : затверджені наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 24 липня 2002 р. № 219 із змінами станом на 20 травня 2015 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0680-02>

⁷ Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 23 грудня 1993 р. (станом на 20 січня 2016 р.) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/3688-12

⁸ Про набрання чинності змінами до Міжнародної класифікації промислових зразків : наказ Державного департаменту інтелектуальної власності № 232 від 20 жовтня 2008 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : sips.gov.ua/ua/nakaz232.html

Резюме

Кравців Я. В. Продукти харчування, створені на основі об'єктів права інтелектуальної власності.

У статті розглядаються продукти харчування, які створені на основі об'єктів інтелектуальної власності. Автор визначив інститути останнього, на основі яких створюються та передаються для використання при виробництві і реалізації продуктів харчування. Встановлено, що можлива безпосередня правова охорона продуктів харчування як продукту чи способу (технології та опосередкована через їх зовнішній вид) та публікації. Запропоновано уточнення в акти чинного законодавства.

Ключові слова: блюдо, об'єкт інтелектуальної власності, продукти харчування, промисловий зразок.

Резюме

Кравців Я. В. Продукты питания, созданные на основе объектов интеллектуальной собственности.

В статье рассматриваются продукты питания, которые созданы на основе объектов интеллектуальной собственности. Автор определил институты последнего, на основе которых создаются и передаются для использования при производстве и реализации продуктов питания. Установлена возможность непосредственной правовой охраны продуктов питания как продукта или способа (технологии и опосредовано через их внешний вид и публикации). Предложены уточнения в акты действующего законодательства.

Ключевые слова: блюдо, объект интеллектуальной собственности, продукты питания, промышленный образец.

Summary

Kravtsiv Y. Foodstuffs created on the basis of objects of right of intellectual ownership.

The article deals with foods that are based on intellectual property. By last defined institutions on which created and transmitted for use in manufacturing and sale of food products. Established that immediate possible legal protection as a food product or process (technology and mediated through their view of what makes them different and publications). A refinement in acts of current legislation.

Key words: dish, intellectual property, food, industrial design.

УДК 347.77

А. В. ЛУЗАН

Аліна Володимирівна Лузан, здобувач Київського університету права НАН України

ЩОДО ПІДТРИМКИ ТА РОЗВИТКУ ВІНАХІДНИЦТВА І РАЦІОНАЛІЗАТОРСТВА В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ М. МАРІУПОЛЯ)

Цивільно-правова охорона винаходів є достатньо складною категорією, що включає в себе велику кількість взаємопов'язаних елементів, основоположними з яких виступають норми законодавства, що регулюють відносини, які виникають в процесі створення винаходу, його патентуванні та подальшому використанні. У кожному окремому випадку фактична складова даних відносин не є однорідною, і тому на законодавчому рівні має бути сформована така нормативно-правова регламентація, яка б максимально сприяла не лише винахідницькому процесу, а й подальшому впровадженню технічних інновацій в цивільний обіг у вигляді відповідного продукту, технології чи способу.

© А. В. Лузан, 2015

Метою даної статті є висвітлення можливих шляхів підвищення патентної активності в регіонах нашої країни через проведення низки заходів освітнього, виховного та організаційного характеру із залученням кола суб'єктів, зокрема місцевих органів влади, навчальних закладів, громадських організацій та підприємств на прикладі м. Маріуполя Донецької області.

Відповідно до спеціального законодавчого акта, що регулює відносини, пов'язані з правовою охороною винаходів в Україні, тобто Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», винахід – це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології¹. Однак слід зазначити, що розуміння значення слова «технологія» є достатньо абстрактним. Вперше даний термін був введений Йоганном Бекманном – професором з фізики та природознавства, який працював як на теренах Російської імперії, так і Європи у другій половині XVIII – на початку XIX століть. Спочатку таку назву він дав науковій дисципліні, а згодом розкрив дане поняття у своїх наукових працях, зокрема у п'ятитомнику «Нариси з історії винаходів» (нім. – «*Beiträge zur Geschichte der Erfindungen*») 1780–1805 рр., тісно пов'язавши його з винаходами. Відповідно до радянського енциклопедичного словника технологія (від грецьк. *techne* – мистецтво, майстерність, вміння та ... логія) – сукупність методів обробки, виготовлення, зміни стану, властивостей, форми сировини, матеріалу або напівфабрикату, що здійснюються в процесі виробництва продукції. Завдання технології як науки – виявлення фізичних, хімічних, механічних та інших закономірностей з метою визначення й використання на практиці найбільш ефективних та економічних виробничих процесів².

Сучасне розуміння технології має декілька значень: 1) технологічна форма руху матерії – глобальна сукупність матеріальних процесів речовино-енергетичної взаємодії суспільства та природи, що відбуваються в системах техніки та в цілому формують техносферу; 2) технологічний процес – матеріальний вплив на предмет, що викликає в ньому доцільні кількісні та якісні зміни властивостей та просторово-часового стану; 3) технологічні науки – клас технічних наук, що вивчають проблеми перетворення природничих предметів та процесів на штучні доцільні форми; 4) технологічна методологія – система принципів, норм та вимог, технологічних методів, способів та прийомів, що розробляються інженерними дисциплінами для створення й регулювання технологічних процесів отримання, трансформації, передачі та зберігання предметів; 5) застосування будь-якого наукового знання для розв'язання практичних завдань. Таке трактування технології прийняте в зарубіжній філософсько-соціологічній літературі, переважно англомовній³.

У XX ст. з'явилося багато напрямів технологічних теорій, які в різних іпостасях розглядали взаємозв'язки між ступенем технологічного розвитку промисловості, економікою, соціальним устроєм та іншими факторами, що були закладені в основу двох протилежних економічних систем того часу – капіталістичної та командно-адміністративної. Саме в той період на радянському просторі домінувала думка щодо наявності в технологічних теоріях «технологічного детермінізму». А сам технологічний детермінізм сприймався як «вulgарне уявлення, за яким рівень розвитку техніки визначає тип суспільства, його соціальну структуру, рівень споживання та ін., при цьому ігнорується головне – виробничі відносини, форма власності на засоби виробництва»⁴.

На превеликий жаль, сформоване ставлення, що не повною мірою враховує провідну роль технічних інновацій як основи економічного розвитку, міцно закріпилося в свідомості людей, які виховувалися за радянських часів, і нині трансформація такого світосприйняття відбувається недостатньо швидко. Наслідком цього стає нездатність до повноцінної комерціалізації створених в нашій країні об'єктів інтелектуальної власності, зокрема винаходів. При цьому дану проблему не можна відносити лише до категорії загальнодержавних, адже на законодавчому рівні регулювання правовідносини у сфері винахідництва та інновацій було приведено у відповідність до міжнародних та європейських стандартів, а Державна служба інтелектуальної власності, як центральний орган управління в даній сфері, робить все можливе для розвитку ІВ. І хоча деякі питання нормативно-правового регулювання правової охорони винаходів залишаються відкритими і потребують вдосконалення, більш нагальними проблемами є практична можливість винаходити нові технологічні рішення та здатність їх комерціалізувати через впровадження у виробничий процес з метою отримання прибутку саме на території нашої країни.

На даний час існує тенденція відтоку з України висококваліфікованих фахівців багатьох галузей у пошуках кращого життя в зарубіжних країнах, де створено належні умови для реалізації їх потенціалу. Або ж нові винаходи, створені українцями, патентуються та продаються іноземним компаніям на умовах виключної ліцензії, які їх комерціалізують та отримують прибутки за рахунок продажу вже готової продукції на нашій території. З метою економії державних коштів постійно відбуваються реорганізації науково-дослідних установ, які у більшості випадків приєднуються до вищих навчальних закладів, як правило, державної форми власності, що посилює адміністративний тиск на них і в той же час позбавляє реального фінансування на проведення науково-дослідної діяльності. І навіть якщо така діяльність дає позитивні результати у вигляді отриманих патентів на винаходи та корисні моделі, подальша їх комерціалізація не відбувається. Особливо це помітно в регіонах, віддалених від адміністративного центру країни – Києва. Так, наприклад, науково-дослідна частина ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» (м. Маріуполь) щороку подає близько 50 заявок на отримання патентів на винаходи чи корисні моделі, які успішно проходять експертизу, однак в подальшому ці розробки так і залишаються незатребуваними, що наочно свідчить про низький рівень комерціалізації даних об'єктів.

Переважна більшість регіонів України за радянських часів мали потужний промисловий потенціал в різних галузях господарства, який із кожним роком незалежності ми втрачаємо, хоч як не прикро це конста-

тувати. Місто Маріуполь, населення якого налічує близько 450 тис. мешканців, є одним із важливих центрів металургії та машинобудування. Наприкінці 80-х років ХХ ст. у ньому функціонувало 44 промислових і 44 будівельних підприємств та 10 транспортних організацій, що також свідчить на користь його значного промислового потенціалу. Ці підприємства виготовляли та постачали на радянський ринок сталеві листи та труби, залізничні рейки та металеві конструкції, залізничні вагони-цистерни й піввагони, конвертери, козлові та порталні крани, вогнегасники, радіатори для великовантажних авто, пральні машини, кришталевий посуд, текстильну продукцію, кондитерські вироби, риболовні сітки й рибні консерви та багато чого іншого. На сьогодні багато з тих підприємств, які функціонували в місті, або припинили своє існування, або ж знаходяться за крок від цього. Зменшуються обсяги виробництва, втрачаються ринки збуту, як наслідок, відбуваються масові скорочення робітників, а бюджети втрачають потенційні податкові надходження.

Одне з містоутворюючих підприємств ПАТ «Азовмаш» на даний час опинився перед загрозою банкрутства. Причинами такого становища називають як неефективне управління, так і втрату ринку збуту продукції, яка в більшості постачалася на територію Казахстану та Росії. Так, у 2010 р. кількість отриманих патентів на винахід чи корисну модель була практично нульовою. З метою виправлення даного становища на підприємстві наказом за № 445/443 від 12 липня 2011 р. було створено Відділ інтелектуальної власності під керівництвом патентного повіреного України з 1995 р., заслуженого винахідника України В. Я. Зайки. До структури відділу інтелектуальної власності увійшли два бюро: захисту інтелектуальної власності та науково-технічної інформації, до складу якого входили науково-технічна бібліотека та бібліотека нормативно-технічної документації науково технічного комплексу. Головне завдання, поставлене перед колективом відділу, – забезпечення патентоспроможності та патентної чистоти виробів, що випускаються, як на території України, так і в країнах експорту. Впроваджено комплексний правовий захист усіх створюваних об'єктів інтелектуальної власності на підприємстві. Поставлено завдання – підтримувати патенти та свідоцтва на винаходи, промислові зразки, корисні моделі, товарні знаки та інші об'єкти. Станом на 2012 р. на підприємстві був напрацьований та захищений патентами значний інтелектуальний потенціал. Обіг винаходів та корисних моделей тоді нараховував майже 3000 одиниць, 120 промислових зразків, 14 товарних знаків⁵. Внаслідок роботи відділу патентна активність підприємства суттєво підвищилась, і яки не складна соціально-економічна ситуація, що склалася в Донецькому регіоні, ПАТ «Азовмаш» цілком міг би скласти гідну конкуренцію іншим машинобудівним гігантам як України, так і Європи. Інше металургійне промислове підприємство ПАТ «ММК ім. Ілліча» також показує високі показники щодо науково-технічних досліджень, розробки та патентуванні винаходів і корисних моделей. На цьому підприємстві діє бюро захисту інтелектуальної власності. На даних підприємствах щороку проводяться різноманітні конкурси в сфері винахідництва, семінари та курси підвищення патентної кваліфікації для співробітників тощо.

Однак на державному рівні корупція та неефективне управління призводять до погіршення рівня життя, суспільство втрачає надію на краще майбутнє. Як наслідок, відбуваються революції, перезавантаження влади, іноді непотрібне та необґрунтоване реформування в різних галузях, що не приводить до якісних змін. Ідея децентралізації управлінської системи в Україні на даний час є пріоритетним завданням, розв'язання якого може стати рятівним кругом для нашої держави. Однак суть децентралізації повинна полягати не лише у змінах в питаннях оподаткування та бюджетної системи, а й у створенні умов для розвитку відповідних галузей промисловості у регіонах країни. Основою такого розвитку цілком можуть стати інноваційні технології, впроваджені у виробництво конкурентоспроможної української продукції в тій чи іншій місцевості, що доведено на прикладі м. Маріуполя. Не зважаючи на близьке розташування до кордонів АТО, тут докладають максимум зусиль для підтримки та розвитку закладеного промислового потенціалу. А для цього необхідно розробити локальні програми (концепції, стратегії) розвитку й підтримки відповідних галузей, обов'язково враховуючи роль результатів інтелектуальної діяльності, які можуть бути закладені в основу економічного розвитку та реанімації збиткових підприємств.

Крім того, доречно врахувати позитивний досвід зарубіжних країн (зокрема ФРН) зі створення дієвого механізму підтримки та розвитку винахідництва й раціоналізаторства, одним з елементів якого стала розробка та затвердження довгострокових та короткострокових програм розвитку найбільш затребуваних сфер технології як на державному, так і на місцевих рівнях. Саме такі локальні програми були достатньо ефективними.

Аналіз результатів опитування громадськості (учнівської та студентської молоді, представників малого та середнього бізнесу та пересічних громадян), що було проведено наприкінці 2015 р., показав низьку обізнаність населення м. Маріуполя в питаннях інтелектуальної власності. Саме тому були направлені звернення на адресу ряду суб'єктів, зокрема до Маріупольського міського управління юстиції, вищих навчальних закладів міста, громадських організацій з пропозиціями щодо вжиття заходів, спрямованих на підтримку й розвиток інтелектуальної власності в місті та регіоні. Дані пропозиції включили в себе два напрями діяльності: освітній – через популяризацію знань в сфері ІВ, реалізація якого була запропонована через «план заходів з правової освіти населення в сфері інтелектуальної власності на 2016 рік» (далі – План); та організаційний – спрямований на підвищення патентної активності громадян та малого й середнього бізнесу.

За освітнім напрямом основними завданнями Плану було визначено:

- підвищення рівня обізнаності населення, насамперед учнівської та студентської молоді, громадян, що займаються творчою та іншими видами інтелектуальної діяльності, викладачів навчальних закладів, журналістів та інших осіб з питань, пов'язаних із набуттям та реалізацією прав щодо об'єктів інтелектуальної власності;
- створення належних умов для набуття громадянами знань з питань права інтелектуальної власності;

- розповсюдження інформації про значення та переваги діяльності в галузі творчих та технічних інновацій;
- залучення широкого загалу до вирішення проблем у сфері захисту прав інтелектуальної власності на місцевому рівні.

Метою реалізації даного Плану стали:

- популяризація знань у сфері правових засад інтелектуальної діяльності серед населення м. Маріуполя;
- визнання інтелектуального капіталу одним із провідних чинників економічного, соціального та духовного збагачення населення;
- активізація діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, навчальних та культурних закладів, наукових установ, видавництв та видавничих організацій, засобів масової інформації в сегменті розвитку інтелектуальної власності відповідно до напрямів їх діяльності;
- органічне поєднання правової освіти з основ інтелектуальної власності із загальною середньою, професійно-технічною і вищою освітою;
- розроблення сучасної методологічної бази для реалізації усіх напрямів і форм правоосвітньої діяльності з питань інтелектуальної власності;
- поліпшення умов для здійснення технічної, творчої, благодійної та іншої суспільно корисної діяльності у сфері інтелектуальної власності;
- сприяння самоосвіті населення з питань правової охорони об'єктів інтелектуальної власності та захисту прав щодо даних об'єктів;
- надання консультацій з основ права інтелектуальної власності, зокрема через діяльність, що здійснюється юридичними клініками у м. Маріуполі;
- систематичне і безперервне поширення серед населення знань про право інтелектуальної власності;
- всебічне співробітництво з питань правової охорони об'єктів інтелектуальної власності як на державному, так і на міжнародному рівнях.

Реалізація Плану має сприяти:

- підвищенню рівня обізнаності в питаннях інтелектуальної власності як окремих громадян, так і населення міста в цілому;
- формуванню у громадян розуміння провідного значення інтелектуального капіталу як засобу стимулювання економіки;
- поліпшенню якості підготовки викладачів загальноосвітніх та спеціально-технічних дисциплін та підвищенню ефективності викладання цих дисциплін у загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладах і закладах післядипломної освіти;
- підвищенню рівня поінформованості населення з питань розвитку інтелектуальної власності.

За організаційним напрямом до Громадської організації «Фонд розвитку Маріуполя» були направлені пропозиції розглянути можливість роботи щодо розвитку ринку інтелектуальної власності, яка може включити в себе наступні кроки:

- проведення аналізу патентної активності на підприємствах та установах міста, щоб визначити існуючі проблеми в питаннях правової охорони об'єктів інтелектуальної власності;
- створення майданчиків для обговорення проблемних питань, пов'язаних із охороною та захистом об'єктів інтелектуальної власності;
- проведення семінарів з питань комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності;
- налагодження міжрегіональних зв'язків, спрямованих на комерціалізацію запатентованих об'єктів інтелектуальної власності;
- налагодження взаємодії з Державною службою інтелектуальної власності України як центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності;
- моніторинг пропозицій на отримання грантів венчурного фінансування інноваційних розробок для подальшого інформування заінтересованих суб'єктів;
- створення бази даних фахівців з числа патентних повірених, економістів, юристів, фахівців у галузі техніки, перекладачів, інших фахівців з інтелектуальної власності (в тому числі випускників ВНЗ за спеціальністю «Інтелектуальна власність»), які можуть надавати різного роду консультативні послуги з проблемних питань, що виникають в процесі створення винаходу (корисної моделі), його патентування, впровадження у виробництво, передачі прав на такий об'єкт (укладенні ліцензійного договору) та захисту порушених прав винахідників та патентоволодільців.

Дану ідею не можна назвати новою, однак цілком можливо вважати не реалізованою, а відтак реалізація запропонованих вище заходів та скомпонована інформація про їх результативність можуть стати основою для дискусії з Маріупольською міською радою щодо можливості розробки та прийняття Стратегії розвитку інтелектуальної власності в м. Маріуполі.

¹ Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>

² Советский энциклопедический словарь / науч.-ред. совет: А. М. Прохоров (пред.). – М. : Советская энциклопедия, 1981. – 1600 с. с илл. – С. 1338.

³ Философия науки и техники: тематический словарь. – Орёл : ОГУ. С. И. Некрасов, Н. А. Некрасова, 2010 : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://science_philosophy.academic.ru/403/ТЕХНОЛОГИЯ

⁴ Советский энциклопедический словарь / науч.-ред. совет: А. М. Прохоров (пред.). – М. : Советская энциклопедия, 1981. – 1600 с. с илл. – С. 1338.

⁵ Офіційний сайт ПАТ «АЗОВМАЗ»: Науково-технічна бібліотека : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.azovmash.ua/ua/social/1380891713>

Резюме

Лузан А. В. Щодо підтримки та розвитку винахідництва і раціоналізаторства в умовах децентралізації (на прикладі м. Маріуполя).

У статті аналізуються обставини, що впливають на стан розвитку винахідництва та раціоналізаторства, а також пропонуються заходи для його покращення. Розглядаються можливі шляхи підвищення рівня патентної активності в регіонах та містах України. Пропонуються заходи, спрямовані на популяризацію та розвиток інтелектуальної власності в м. Маріуполі.

Ключові слова: технологія, технологічні теорії, винахідництво, інновації, локальні програми розвитку.

Резюме

Лузан А. В. Относительно поддержки и развития изобретательства и рационализаторства в условиях децентрализации (на примере г. Мариуполя).

В статье анализируются обстоятельства, которые влияют на состояние развития изобретательства и рационализаторства, а также предлагаются способы его улучшения. Рассматриваются возможные пути повышения уровня патентной активности в регионах и городах Украины. Предлагаются мероприятия, направленные на популяризацию и развитие интеллектуальной собственности в г. Мариуполе.

Ключевые слова: технология, технологические теории, изобретательство, инновации, локальные программы развития.

Summary

Luzan A. Relatively the support and development of invention and innovation in a decentralized environment (on the example of the city of Mariupol).

The article analyzes the circumstances that influence the state of development of invention and innovation, and suggests ways to improve it. Discusses possible ways to increase the level of patent activity in the regions and cities of Ukraine. Proposes measures aimed at popularization and development of intellectual property in the town of Mariupol.

Key words: technology, technological theory, invention, innovation, local program development.